

واکاوی حقوقی قراردادهای بین المللی نفتی

تالیف
دکتر فاطمه اندی

انتشارات قانون یار

۱۳۹۸

سرشناسه	:	اندی، فاطمه، ۱۳۶۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	واکاوی حقوقی قراردادهای بین المللی نفتی/تالیف فاطمه اندی
مشخصات نشر	:	تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۱۹۰ ص: جدول
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۰۹۷-۹
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۸۷ - ۱۸۹.
موضوع	:	نفت -- ایران -- صنعت و تجارت -- قراردادها
موضوع	:	Petroleum industry and trade -- Iran -- Contracts
موضوع	:	نفت -- ایران -- صنعت و تجارت -- تاریخ
موضوع	:	Petroleum industry and trade -- Iran -- History
رده بندی کنگ	:	۹۷۵۶HD
رده بندی دیویی	:	۳۷۲۸۲۰۹۵۵ ۳۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۹۷۹۸۳۶

انتشارات قانون یار

واکاوی حقوقی قراردادهای بین المللی نفتی

تألیف: دکتر فاطمه اندی

ناشر: انتشارات قانون یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

ویراستار: محمد قطیان

نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۴۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۰۹۷-۹

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹ مرکز پخش قانون یار

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۳	فصل اول
۱۳	کلیات
۱۶	بخش اول: بررسی و شناخت ارزش مالی و اقتصادی نفت
۱۶	بند اول: نگاهی اقتصادی به نفت
۱۷	بخش دوم: مالکیت نفت از دیدگاه حقوق اسلام
۱۸	بند اول: مالکیت نفت از دیدگاه حقوق ایران
۲۰	بند دوم: مالکیت نفت از دیدگاه حقوقی کشورهای غرب
۲۳	فصل دوم
۲۳	نگاهی ماهیتی به قراردادهای بین‌المللی نفتی و گاز
۲۳	بخش اول: شناخت تعاریف و مفاهیم پایه
۲۳	بند اول: انواع قراردادهای دولتی
۲۴	بند دوم: ارکان قرارداد بین‌المللی
۲۵	بخش دوم: سیستم‌های حقوقی قراردادهای بین‌المللی نفتی و گاز
۲۵	بند اول: سیستم‌های امتیازی
۲۶	بند دوم: قراردادهای امتیازی نوین
۲۷	بند سوم: ماهیت حقوقی «امتیاز»
۲۸	بند چهارم: متن امتیاز نامه
۲۹	بند پنجم: انواع امتیاز
۲۹	بخش سوم: اولین امتیازهای نفتی در ایران
۲۹	بند اول: امتیازهای نفتی قبل از مشروطیت
۳۳	فصل سوم
۳۳	بررسی ویژگی‌های خاص سیستم‌های قراردادهای نفتی
۳۶	بخش اول: خصوصیات قرارداد «مشارکت در سرمایه‌گذاری»
۳۶	بند اول: بررسی قراردادهای خدماتی
۳۹	بخش دوم: تلیلی و بررسی قراردادهای بین‌المللی نفتی ایران

بخش سوم: وجوه اشتراک و تمایز قراردادهای بین‌المللی نفتی..... ۴۸

فصل چهارم..... ۵۱

ویژگی‌های قراردادهای اولیه نفتی ایران تا قبل از ملی شدن صنعت نفت ایران..... ۵۱

بخش اول: ویژگی‌های قرارداد ۱۹۰۱ داری..... ۵۱

بخش دوم: ویژگی‌های قرارداد ۱۹۳۳ شرکت نفت ایران و انگلیس..... ۵۶

بند اول: مزایا..... ۵۷

بند دوم: معایب..... ۵۸

بخش سوم: ویژگی‌های قرارداد نفتی ایران و شوروی..... ۶۰

بخش چهارم: زیر بنای قرارداد الحاقی گس-گلشانیان..... ۶۱

فصل پنجم..... ۶۵

ویژگی‌های قراردادهای بین‌المللی نفتی ایران پس از ملی شدن صنعت نفت ایران..... ۶۵

بخش اول: ویژگی‌های اصل ملی شدن صنعت نفت ایران..... ۶۸

بخش دوم: بررسی ویژگی‌های قرارداد کنسرسیوم ۱۹۵۴..... ۶۸

بخش سوم: ویژگی‌های سایر قراردادهای مرتبط..... ۷۳

بند اول: ویژگیهای قراردادهای پنج‌گانه خلیج فارس..... ۷۳

بخش چهارم: ویژگی‌های قرارداد فروش و خرید نفت در کنسرسیوم دوم (۱۹۷۳)..... ۸۱

فصل ششم..... ۸۵

ویژگی‌های قراردادهای بین‌المللی نفتی ایران پس از انقلاب اسلامی ایران..... ۸۵

بخش اول: قبل از اجرای برنامه اول توسعه اقتصادی..... ۸۵

بخش دوم: پس از اجرای برنامه اول توسعه اقتصادی..... ۸۷

فصل هفتم..... ۹۵

بررسی تحلیلی مکانیسم‌های عملیات اکتشاف، توسعه و بهره‌برداری در قراردادهای بین‌المللی نفتی ایران..... ۹۵

بخش اول: مکانیسم‌های عملیات اکتشاف، توسعه و بهره‌برداری در قراردادهای نفت و گاز ایران..... ۹۵

بخش دوم: بررسی ویژگی‌های حقوقی در قراردادهای نفتی..... ۹۸

بند اول: عملکرد در قالب قراردادهای مشارکت در تولید نفت ایران..... ۱۰۰

بخش سوم: عملکرد در قالب قراردادهای انجام خدمت یا پیمانکاری نفت ایران..... ۱۰۵

بخش چهارم: عملکرد در قالب سایر قراردادهای اکتشاف و توسعه و بهره‌برداری نفت ایران ۱۰۷

بخش پنجم: توسعه میادین به روش بیع متقابل در ایران ۱۱۰

فصل هشتم ۱۱۳

قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی نفتی و شرط ثبات ۱۱۳

بخش اول: تعیین قانون حاکم، تحولات آن در قراردادهای بین‌المللی نفتی ایران و قیاس با قراردادهای

نفتی کشورهای نفت خیز جهان ۱۱۴

بخش دوم: قیاس با قراردادهای نفتی کشورهای نفت خیز جهان ۱۱۸

بخش سوم: شرط ثبات و نقش آن در آراء بین‌المللی قضایی ۱۲۴

بخش چهارم: آراء بین‌المللی قضایی ۱۲۷

فصل نهم ۱۳۵

روش رسیدگی به اختلافات ناشی از سلب مالکیت و ملی کردن ۱۳۵

بخش اول: مفهوم و اقسام سلب مالکیت ۱۳۵

بند اول: سلب مالکیت در حالت انظار به شرط پرداخت غرامت (ضبط اموال) ۱۳۶

بند دوم: سلب مالکیت بدون جبران خسارت (صادق اموال Confiscation) ۱۳۸

بخش دوم: اقسام مصادره در حقوق بین‌الملل ۱۳۸

بخش سوم: سلب مالکیت غیرمستقیم (Creeping Expropriation) و ملی کردن نفت ۱۳۹

بند اول: سلب مالکیت غیر مستقیم ۱۳۹

بند سوم: پرداخت غرامت به صاحب امتیاز ۱۴۳

بند چهارم: آثار حقوقی عمل ملی کردن ۱۴۵

فصل دهم ۱۴۷

مراجع حل و فصل اختلافات ناشی از قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز ۱۴۷

بخش اول: روش رجوع به دادگاه ۱۴۸

بخش دوم: روش سازش ۱۴۹

بخش سوم: روش رجوع به داوری ۱۵۰

بند اول: حل و فصل اختلافات بین‌المللی نفتی به روش سازش در دعوی سافایر ۱۵۱

بند دوم: بررسی تجزیه و تحلیل قانون حاکم به روش رجوع به داوری بین‌المللی و سازش نفتی طی

دو دعاوی خمکو و کنسرسیون نفتی ۱۹۷۳ ایران ۱۵۱

۱۵۲	بخش چهارم: تجزیه و تحلیل رای خمکو درباره قانون حاکم
	بخش پنجم: نمونه حل و فصل اختلافات بین‌المللی نفتی ایران به روش رجوع به دادگاه بین‌المللی
۱۵۵	لايه و سازش
۱۵۷	فصل یازدهم
۱۵۷	بررسی تطبیقی «درآمد و فروش نفت» در قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز
۱۵۷	بخش اول: شرایط مالی در قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز
۱۵۷	بند اول: روش تعیین قیمت نفت
۱۵۸	بند دوم: تقسیم منافع نفت در قراردادهای بین‌المللی نفتی
۱۶۰	بخش دوم: روش تعیین قیمت نفت
۱۶۵	بخش سوم: چگونه پرداخت حق الامتیاز در قراردادهای نفتی
۱۶۸	بخش چهارم: پرداخت حق الامتیاز در سایر کشورها
۱۷۳	فصل دوازدهم
۱۷۳	بررسی تطبیقی نرخ بازگشت سرمایه (RATE OF RETURN) در قراردادهای بین‌المللی نفت و گاز
۱۷۴	بخش اول: نرخ بازگشت سرمایه (RATE OF RETURN) در قراردادهای نفتی «مشارکت در تولید»
۱۷۵	بند اول: نرخ بازگشت سرمایه در انواع قراردادهای مشارکت در تولید کشورهای جهان
	بخش دوم: نرخ بازگشت سرمایه در قراردادهای بین‌المللی نفتی پیمانکاری خرید خدمات «بیع متقابل» ایران
۱۷۶	
۱۷۷	بخش سوم: قراردادهای بین‌المللی نفتی جمهوری آذربایجان
۱۷۹	بند اول: نظام سرمایه‌گذاری در قراردادهای نفتی جمهوری آذربایجان
۱۸۷	منابع و مآخذ
۱۸۷	منابع فارسی
۱۸۹	منابع انگلیسی

پیشگفتار

اهمیت حیاتی که نفت در عصر صنعتی امروز دنیا پیدا کرده برهیچکس پوشیده نیست و تعداد محصولاتی که امروزه از نفت و گاز، بخصوص در صنعت پتروشیمی تهیه و مشتق می گردد ارزش این ماده حیاتی را بمثابه خون در جسم آدمی نشان می دهد کافیت برای یک روز تولید نفت قطع گردد تا معلوم شود حیات بشر در آستانه هزاره سوم میلادی چگونه به محصولات آن وابسته است. در زمینه انرژی از دیرباز انسان چوب و کودهای حیوانی را به عنوان منبع مطمئن حرارتی انتخاب کرد و تا هزاران سال یعنی تا عصر صنعت به آن وفادار ماند و در جوار آن از انرژی های طبیعی دیگر مانند آب و خورشید و نیروی عضلانی خود و دیگر جانوران بهره می برد. بطوریکه یک کیلوگرم چوب خشک معیاری حرارتی معادل ۱۲۰۰۰ کیلوژول یا به بیان دیگر ۳۰۰۰ کیلو کالری حرارت ایجاد می کند اما امروزه چوب دیگر منبع انرژی رسمی بشمار نمی آید و براساس تحقیقات و مطالعات دفتر آمار بین المللی انرژی سوخت چوب که در سال ۱۹۵۶ ده درصد کل انرژی حرارتی دنیا را تشکیل می داد براساس آمار رسمی سال ۱۹۷۳ به ۳ درصد تنزل پیدا کرده است. با شروع قرن هفدهم میلادی در اروپا استفاده از زغال سنگ متداول شد و انقلابات بزرگ صنعتی در طول قرون هیجدهم و نوزدهم هم مدیون آن منبع بوده است به این دلیل قرن نوزدهم را «عصر زغال سنگ» نامیده اند، این پدیده جدید در عصر صنعت جانس چوب شد زیرا تراکم بیشتر انرژی در زغال سنگ بازتاب بیشتر حرارتی آنرا باعث گردید، بریریک یک کیلو زغال سنگ حرارتی، معادل ۶۰۰۰ کیلو کالری حرارت را ایجاد می نموده است. اما نفت به عنوان منبع انرژی مورد استفاده قرار گرفت در مقام مقایسه با زغال سنگ و چوب استفاده این دو کاهش داد زیرا یک لیتر نفت، حرارتی معادل ده هزار کیلو کالری تولید می کند مضافا به اینکه سوخت نفت ضایعاتی ایجاد نکرده و آلودگیهایش بسیار کمتر از چوب و زغال سنگ می باشد. در نگاهی کلی مشاهده می گردد کلیه قرار دادهای بین المللی نفتی ایران در دو دسته اصلی تقسیم بندی و جای می گیرند. دسته اول موسوم به قرار دادهای مشارکت در تولید Shairing Production می باشند که تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران منعقد می گردیده است و دسته دیگر از قرار دادهای که پس از استقرار جمهوری اسلامی ایران با تشکیل وزارت نفت و به منظور حفظ،

توسعه و بهره‌برداری ذخایر نفت و گاز انعقاد یافته که اینگونه از قرار دادهای نفت و گاز عمدتاً در قالب قرار دادهای خرید خدمات پیمانکاری بوده است، برای نمونه می‌توان به قراردادهای توسعه میدان نفتی پارس جنوبی اشاره نمود فازهای متعدد آن در قالب عقد قرار دادهای بین‌المللی بیع متقابل تحت اجرا می‌باشد که مورد پژوهش و تحلیل قرار می‌گیرد. لازم به یاد آوری است برخلاف قرار دادهای مشارکت در تولید که هم اکنون بر اساس قوانین مصوب داخلی انعقاد آن ممنوع می‌باشد لیکن قرار دادهای خرید خدمات خارجیان موسوم به پیمانکاری که اولین بار در اوت ۱۹۶۶ (مرداد ماه ۱۳۴۵) تحت عنوان اراپ ERAP بین شرکت ملی نفت ایران و شرکت دولتی تحقیقات و فعالیتهای نفتی فرانسه منعقد گردید، هم اکنون نیز مشابه آن به عنوان خرید خدمات پیمانکاری منعقد می‌گردد، طی فصل‌های متعدد علل اصلی عقد در قالب اینگونه قرار دادهای و انواع آن ذکر شده است. در مزیای، معایب ویژگیهای این نوع جدید قراردادی که بیع متقابل نام گرفته است و از گونه قرار دادهای خرید خدمات می‌باشد با قرار دادهایی از این دسته که تا قبل از وقوع انقلاب اسلامی تحت عناوین دیگر منعقد می‌گردید مورد ارزیابی قرار گرفته است.